

ΑΓΙΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ

Εἶναι μεγάλη ἡ χορεία τῶν ἁγίων τῆς Ἐκκλησίας μας. Ἀνάμεσα στοὺς ἁγίους αὐτοὺς βρίσκονται οἱ λεγόμενοι «Πατέρες καὶ Διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας»¹. Αὐτοὶ εἶναι προσωπικότητες φωτισμένες καὶ ἁγιασμένες ποὺ ἔζησαν στὴν ἐποχή τους καὶ «ἔλυσαν τὸ πρόβλημα» τῆς ἐποχῆς αὐτῆς². Ὅχι τυχαῖα, ἐφανίστηκαν σέ ἐποχές, ποὺ ἡ Ἐκκλησία περνοῦσε μεγάλες δυσκολίες, καὶ αὐτοὶ, ὡς θεοφόροι, ἐντόπισαν τὸ πρόβλημα καὶ ἔδωσαν τὴν λύση³.

Ὁ Μέγας Ἀθανάσιος ἦταν ἓνας ἐξ αὐτῶν τῶν «Πατέρων καὶ Διδασκάλων». Ἐζησε στὴν κρισιμότερη ἐποχή τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας, τότε ποὺ αὐτὴ κινδύνευε ἀνθρωπίνως νὰ χάσει τὴν ταυτότητά της. Ἀπὸ τὸν 4ο αἰῶνα οἱ χριστιανοὶ ἔχουν ἦδη βγεῖ ἀπὸ τίς κατακόμβες καὶ ἀπολαμβάνουν προνόμια μέσα στὴν αὐτοκρατορία. Ἡ χριστιανικὴ πίστη γίνεται ἡ ἐπίσημη θρησκεία τοῦ κράτους. Ἐνῶ ὅμως τὰ μαρτύρια τοῦ αἵματος σταματοῦν, ἔρχονται ἄλλα ζητήματα νὰ ταράξουν τὴν ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ αἱρέσεις! Ὑπάρχει ἐκούσια κυρίως διαστρέβλωση τῶν ἀληθειῶν τῆς χριστιανικῆς Πίστεως, ποὺ ὀδηγοῦσε σέ ἀλλοίωση τῶν ἀληθειῶν αὐτῶν, μέ κίνδυνο ἀπώλεια ψυχῶν, γιὰ τίς ὁποῖες ὁ Χριστός ἀπέθανε. Στίς αἰρετικές αὐτές τοποθετήσεις ἔπρεπε ἡ Ἐκκλησία νὰ ἀπαντήσει, καὶ αὐτὸ τὸ δύσκολο ἔργο ἀνάλαβε, μεταξύ ἄλλων, ὁ Ἀθανάσιος, ὁ ὁποῖος γιὰ τὴν μεγάλη συνεισφορά του ὀνομάστηκε «Μέγας»⁴.

¹ Βλ. Στυλιανοῦ Παπαδοπούλου, *Ἀθανάσιος ὁ Μέγας καὶ ἡ θεολογία τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου*, Ἀθήνα 1975.

² Στυλιανοῦ Παπαδοπούλου, *Πατρολογία Α'*, Ἀθήνα 1994, σσ. 35-37.

³ Βλ. Κωνσταντίνου Σκουτέρη, *Ἡ ἔννοια τῶν ὄρων «θεολογία», «θεολογεῖν», «θεολόγος», ἐν τῇ Διδασκαλίᾳ τῶν Ἑλλήνων Πατέρων καὶ Ἐκκλησιαστικῶν συγγραφεῶν μέχρι καὶ τῶν Καππαδοκῶν*, Ἀθήνα 1972.

⁴ Βλ. Παναγιώτου Χρήστου, *Ἐκκλησιαστικὴ Γραμματολογία*, τόμ. 1ος, Θεσσαλονίκη 2002, σσ. 160-169.

Μεγάλο ζήτημα, πληγή στο Σῶμα τῆς Ἐκκλησίας δημιούργησε ὁ Ἄρειος. Ἦταν ἕνας κληρικός, πού ὑποστήριξε καί προσπάθησε νά τό ἐπιβάλλει, ὅτι ὁ Χριστός ἦταν κτίσμα καί δέν ἦταν Θεός. Ὑπῆρξαν ἀρκετοί πού υἰοθέτησαν τήν θέση του αὐτή καί τόν ἀκολούθησαν. Τούς ὀνόμασαν ἀρειανόφρονες. Ἡ αἵρετική θέση του δημιούργησε μεγάλους κλυδωνισμούς μέσα στους κόλπους τῆς Ἐκκλησίας καί χρειάστηκε μιά σαφής καί ἐμπεριστατωμένη θεολογική ἀπάντηση. Τήν ἀπάντηση αὐτή ἔδωσε ὁ Ἀθανάσιος ἐνώπιον τῶν μελῶν τῆς Α΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἡ ὁποία συγκλήθηκε κατὰ βία, μεταξύ ἄλλων, γιά τήν ἀντιμετώπιση τοῦ ζητήματος αὐτοῦ. Ὁ Ἀθανάσιος, ὅπως ἀναφέρθηκε, γιά τήν μεγάλη του προσφορά ὀνομάστηκε «Μέγας» ἀπό τήν Ἐκκλησία καί ἡ Ἐκκλησία δέν δίνει τυχαία κανέναν τίτλο⁵. Ὁ Ἱεράρχης αὐτός ἔνωσε τό θεολογικό νῆμα, πού προσπάθησαν καί κόψουν οἱ αἵρετικοί, μέ τούς Πατέρες πού προηγήθηκαν αὐτοῦ⁶. Αὐτή ἡ ἔνωση ἦταν ἕνα ἔργο πολύ σημαντικό, διότι συνέχισε τήν Παράδοση, ὀρθοτόμησε τήν ἀλήθεια σέ θέματα πού εἶναι θεμελιώδη καί ἀφοροῦν στήν σωτηρία τῶν ἀνθρώπων.

Τό θέμα μέ τό ὅποιο ἰδιαίτερος ἀσχολήθηκε καί ἐστίασε ὁ Μέγας Ἀθανάσιος εἶναι ἡ Ἐνανθρώπιση τοῦ Χριστοῦ⁷. Εἶναι θεμελιώδες ζήτημα αὐτό, γι' αὐτό καί ἀφιέρωσε πολλά ἀπό τά κείμενά του, προκειμένου νά ὀρθοτομήσει περί αὐτοῦ. Ἀπάντησε στό ὅτι ἐνῶ ὁ Χριστός ἔγινε ἄνθρωπος δέν ἔπαυε νά εἶναι θεός: «*Κύριον ἐν σαρκί, οὐ κτίσματι προσκυνοῦμεν, ἀλλά τόν κτίστην ἐνδυσάμενον τό κτιστόν σῶμα*» («Πρός Ἀδελφίον» 6 καί 1)⁸. Ὅπως σημειώνει ὁ Στυλιανός Παπαδόπουλος: «Σέ λίγες περιπτώσεις τό σάρξ ταυτίζεται μέ τό σῶμα. Ἔτσι ἔχουμε δύο ταυτόχρονες θεολογικές θέσεις. Ἡ μία εἶναι ὅτι ὁ Λόγος ἔγινε ἄνθρωπος (ἢ σάρξ) καί ἡ ἄλλη ὅτι ὁ Λόγος ἔλαβε σῶμα (ἢ σάρκα). Καί οἱ δύο ἀνταποκρίνονται στήν Παράδοση, ὅπως μάλιστα διατυπώθηκε στό Σύμβολο Νικαίας μέ τίς μετοχές “σαρκωθέντα” καί “ἐνανθρωπήσαντα”»⁹.

Ἐπίσης τό ὅτι ὁ Λόγος ἔγινε ἄνθρωπος δέν σημαίνει ὅτι «ἐτράπη» (Βλ. «Πρός Ἐπίκτητον» 7). Δέν ἔγινε κάτι ἄλλο, ἀλλά ἀντίθετα ὁ Λόγος ἦταν πάντα Θεός, πάντα Υἱός τοῦ Πατέρα, ἀλλά σέ κάποια δεδομένη χρονική στιγμή

⁵ Βλ. Ἰωάννου Παναγοπούλου, *Ἡ Ἑρμηνεία τῆς Ἁγίας Γραφῆς στήν Ἐκκλησία τῶν Πατέρων*, τόμ. 1ος, Ἀθήνα 1991, σ. 329.

⁶ Στυλιανῶ Παπαδοπούλου, *Πατρολογία Α΄*, Ἀθήνα 1994, σσ. 52-57.

⁷ Παναγιώτου Χρήστου, *Ἐκκλησιαστική Γραμματολογία*, τόμ. 1ος, Θεσσαλονίκη 2002, σ. 167.

⁸ Μεγάλου Ἀθανασίου, «Ἐπιστολή ἐπί τῶν ἀποφάσεων τῆς Α΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου στήν Νίκαια 14», PG 25, 440 CD.

⁹ Στυλιανῶ Παπαδοπούλου, *Πατρολογία Β΄*, Ἀθήνα 2012, σ. 283.

ἔγινε ἄνθρωπος. Ἡ Ἐνανθρώπιση αὐτή εἶναι ἕνα μοναδικό γεγονός, ἀφοῦ ἡ πρόσληψη τοῦ σώματος ἀπό τόν Χριστό ἔχει σάν ἀποτελεσμα νά μὴν ἐνεργεῖ τό σῶμα ἁμαρτίες. Αὐτό ὅμως δίνει καί στόν κάθε ἄνθρωπο τήν δυνατότητα νά μπορεῖ μέ τήν δύναμη τοῦ Λόγου νά ξεπερνᾷ τά πάθη του καί νά γίνεται «ἄφθαρτος καί ἀθάνατος». Τό μεγάλο γεγονός εἶναι ὅτι ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νά γίνεῖ «θεός».

Μέ τήν Ἐνανθρώπιση τοῦ Λόγου προκύπτει ἡ «ἀνανεωμένη εἰκόνα» τοῦ ἀνθρώπου. Κατανοοῦμε, τό πῶς ἤθελε τόν ἄνθρωπο ὁ Θεός ὅταν τόν ἐπλασε¹⁰. Αὐτός, ὁ Λόγος, «ἐκπληρώνει» τέλεια τό κατ' εἰκόνα καί κάθ' ὁμοίωσι. Γίνεται ὁ «ὄντως ἄνθρωπος». Μέ τήν Ἐνανθρώπιση ἔχουμε τήν «κάθαρση» τοῦ «ἁμαυρωμένου κατ' εἰκόνα» τῆς πτώσεως. Ὁ Χριστός γενόμενος ἄνθρωπος ἐνεργεῖ ὡς τέλειος Θεός καί ὡς τέλειος ἄνθρωπος. Ὅταν ἐνεργοῦσε τά θαύματα, τά ἐκτελοῦσε μέ τά ιδιώματα τῆς ἀνθρώπινης φύσης. Ὅταν πεινοῦσε, διροῦσε ἢ πονοῦσε ἦταν ταυτόχρονα καί Θεός. Ἦταν ὁ ἴδιος ὅταν ἔπασχε. Τά λεγόμενα ἀδιάβλητα πάθη, τά ἀνθρώπινα «πάθη» τοῦ Κυρίου ἀποτελοῦν τίς ἀνθρώπινες «ἀδυναμίες», χωρίς ὅμως νά ταυτίζονται μέ τήν ἁμαρτία, γιατί ἀφοῦ τά «ἰδιοποιήθηκε» ὁ Λόγος δέν ἔχουν πλέον ροπή πρός τήν ἁμαρτία. Εἶναι μυστήριο τό πῶς τά ιδιώματα τῆς κάθε φύσης τοῦ Χριστοῦ ἀνήκουν καί μένουν στήν κάθε μία ἀπό τίς φύσεις¹¹.

Ἕνα σημαντικό «ἀνθρώπινο», ἀλλά καί ταυτόχρονα θεολογικό ἐρώτημα σχετικά μέ τά παραπάνω εἶναι αὐτό πού διαβάζουμε στό *κατά Λουκᾶν* Εὐαγγέλιο. Ἀναφέρεται στό κείμενο: «...καί Ἰησοῦς προέκοπτε σοφία καί χάριτι...» (Λουκ. 2,52). Τί εἶδους «προκοπή» ἢ «αὔξησις» ἐννοεῖται ἐδῶ; Πῶς μπορεῖ νά κατανοηθεῖ αὐτό; «Προκοπή» ὡς πρός τήν θεϊκή φύση δέν ὑφίσταται, εἶναι «ἄτοπο». Μόνο ὡς πρός τήν ἀνθρώπινη φύση ὑπάρχει «ἀνάπτυξις» καί «αὔξησις». Ἔτσι, «προκόπτοντας αὐξανόταν καί μεγάλωνε ἡ φανέρωσις τῆς θεότητος τοῦ Λόγου μέσω τοῦ Ἰησοῦ ὡς ὄργανον»¹². Ὅσο προέκοπτε ὁ Ἰησοῦς, ὡς ἄνθρωπος, τόσο φανερωνόταν μέσω αὐτοῦ ἡ θεότητα στούς ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι τόν θαύμαζαν. Ἀναφέρει χαρακτηριστικά: «ὥσπερ εἶπομεν ὅτι σαρκί πέπονθε καί σαρκί ἐπέινα...εἰκότως ἄν λέγοιτο ὅτι σαρκί προέκοπτεν...οὐτ' οὖν τοῦ Λόγου ἢ προκοπή, οὔτε ἡ σὰρξ ἦν ἡ Σοφία, ἀλλά τῆς σοφίας σῶμα

¹⁰ Μεγάλου Ἀθανασίου, «Κατά Ἀρειανῶν», PG 26, 117A, 120A.

¹¹ Βλ. Ἁγίου Ἰουστίνου Πόποβιτς, *Δογματική-ὀρθόδοξη φιλοσοφία τῆς Ἀλήθειας*, μετάφρ. Ἄρη Γεωργόπουλου, Ἱερά Μεγίστη Μονή Βατοπαιδίου, Ἅγιον Ὅρος 2019, σσ. 535-540.

¹² Στυλιανοῦ Παπαδοπούλου, *Πατρολογία*, τόμ. Β', Ἀθήνα 2012, σ. 288.

γένονεν ἡ σὰρξ... τὸ ἀνθρώπινον ἐν τῇ Σοφίᾳ προέκοπτεν, ὑπεραναβαῖνον κατ' ὀλίγον τὴν ἀνθρώπινην φύσιν καὶ θεοποιούμενον καὶ ὄργανον αὐτῆς πρὸς τὴν ἐνέργειαν τῆς θεότητος καὶ τὴν ἔκλαμψιν αὐτῆς γινόμενον καὶ φαινόμενον πᾶσι. Διὸ οὐδέ εἶπεν “ὁ Λόγος προέκοπτεν”, ἀλλ' ὁ “Ἰησοῦς”, ὅπερ ὄνομα γενόμενος ἀνθρώπος ὁ Κύριος ἐκλήθη, ὡς εἶναι τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τὴν προκοπὴν» (Γ' 53).

“Ἐνα ζήτημα τὸ ὁποῖο θά ἀπασχολοῦσε τὴν Ἐκκλησίαν ἀργότερα, ἀλλὰ ὁ Ἀθανάσιος ἔβαλε δυνατές καὶ στέρεες βάσεις ἀπὸ νωρῆς, ἀφορᾶ στό «τί προσκυνοῦμε στόν Χριστό». Γίνεται σαφές ὅτι δέν μποροῦμε νά χωρίσουμε τίς φύσεις στόν Λόγο. «Δέν μποροῦμε νά χωρίσουμε τίς φύσεις του καὶ νά προσκυνήσουμε μόνο τόν θεῖο Λόγο, γιατί τὸ σῶμα εἶναι τὸ σῶμα του»¹³. Καὶ δέν μποροῦμε νά ξεχωρίσουμε ἀπὸ τὴν θεῖα τὴν κτιστὴ φύσιν του (πού ἀπὸ μόνη τῆς βέβαια δέν εἶναι προσκυνητὴ), γιατί αὐτὴ θεώθηκε, ἀφθαρτοποιήθηκε στὴν συνάφειά της μέ τὴν θεῖα, ὥστε νά μὴν μπορεῖ νά πεῖ κανεὶς ὅτι προσκυνῶντας τόν Κύριο προσκυνεῖ τὸ κτιστό («Πρὸς Ἀδέλφιον» 4)¹⁴.

Μέ τὴν Ἐνανθρώπιση τοῦ Λόγου ἔχουμε μεγάλες εὐεργεσίες γιὰ τόν ἀνθρώπο. «Πεθαίνει ὁ θάνατος καὶ ἀφθαρτοποιεῖται τὸ ἀνθρώπινο σῶμα». Φυσικά μιλάμε γιὰ κανονικὴ ἔνωση τῶν φύσεων στό Πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ. Ποιὸς θά μποροῦσε νά νικήσει τόν θάνατο; Μά κάποιος πού εἶναι δυνατότερός του. Λαμβάνει ὁ Χριστός τὴν ἀνθρώπινη φύσιν, πού ἔχει «πεθάνει», καὶ μέ τόν δικό του θάνατο, τὴν περνᾶ στὴν ἀθανασία. Ἡ κατάργηση τοῦ θανάτου προϋπέθετε ἕναν θάνατο, καὶ αὐτὸ συνέβη. «Ἡ ἀφθαρσία τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος ἐπιτεύχθηκε μέ τὴν κατοίκηση σ' αὐτὸ τοῦ Λόγου ἢ ἀλλιῶς μέ τὴν πρόσληψη καὶ ἀφθαρτοποίηση τοῦ σώματος ἀπὸ τόν Λόγο». Καὶ τὸ συγκλονιστικὸ εἶναι: «Τὸ γεγονός ἐξασφάλισε τὴν δυνατότητα ἀφθαρτοποίησης ὅλων τῶν ἀνθρωπίνων σωμάτων, ἐφόσον μετέχουμε στό σῶμα τοῦ Λόγου καὶ ὄχι σέ κάποιον κοινὸ ἀνθρώπινο σῶμα» («Πρὸς Μάξιμον», 2 καὶ «Κατὰ ἀρειανῶν», Γ' 34)¹⁵.

Γίνεται μέ τὰ παραπάνω κατανοητό, πόσο σωστά εἶναι τοποθετημένα τὰ βήματα στὴν πνευματικὴ ζωὴ, ὥστε ὁ ἀνθρώπος νά ἔχει τὴν δυνατότητα νά φθάσει στὴν ἀφθαρσία, στὴν ἀγιότητα. Ὁ Θεὸς μᾶς ἔδωσε τὴν δυνατότητα ὄχι μόνο νά τόν «γνωρίσουμε», ὄχι μόνο νά τόν «δοῦμε», ἀλλὰ νά ἐνωθοῦμε μαζί

¹³ Μ. Ἀθανασίου *Ε.Π.Ε.*, Τόμ. 1ος, Ἀθήνα 1962, σ. 271.

¹⁴ Στυλιανοῦ Παπαδοπούλου, *Πατρολογία*, τόμ. Β΄, Ἀθήνα 2012, σ. 289.

¹⁵ Στυλιανοῦ Παπαδοπούλου, *Πατρολογία*, τόμ. Β΄, Ἀθήνα 2012, σ. 278.

του. Νά λάβουμε τό Σῶμα καί τό Αἷμα του μέσα μας. Ἡ Θεία Εὐχαριστία εἶναι ὁ τρόπος, ὁ χῶρος καί ἡ δυνατότητα νά τό πετύχουμε αὐτό. Ἐπειδή ὁ Χριστός παρέλαβε τό δικό μας σῶμα, «ὄχι κατά δόκιση», ὅπως αἰρετικοί ὑποστήριξαν, ἀλλά πραγματικά τό ἔλαβε ὁλόκληρο, ὑπάρχει ἡ δυνατότητα θεώσεώς του. Τοποθετεῖ πολύ ὑψηλά τό σῶμα ἡ Ὁρθόδοξη θεολογία, τοῦ δίνει τήν δυνατότητα νά «διατηρηθῆι», γεγονός πού βλέπουμε στά λείψανα τῶν ἁγίων τῆς Ἐκκλησίας μας.

Ὁ Μέγας Ἀθανάσιος εἶναι «Μέγας», γιατί ἔγινε τύπος καί ὑπογραμμός τῆς Ὁρθόδοξης Πίστεως στήν ἐποχή του, ἀλλά καί γιατί ἀποτέλεσε ἀκρογωνιαῖο λίθο πάνω στόν ὁποῖο «πάτησαν» οἱ μετὰ ἀπὸ αὐτόν Ἅγιοι Πατέρες καί μέχρι καί σήμερα ἀπολαμβάνουμε τούς καρπούς τοῦ δικοῦ του θεολογικοῦ λόγου καί ἔργου.

Ἐν κατακλείδι, ἀναφέρουμε τά γενικά στοιχεῖα ἀπό τόν βίο τοῦ μεγάλου Πατρός, ὅπως τά ἀναφέρει ὁ μακαριστός καθηγητής Στυλιανός Παπαδόπουλος: «Ὁ Ἀθανάσιος ὑπῆρξε γονιμότατος συγγραφέας, μολοντί οἱ συνθῆκες τῆς ζωῆς του ὑπῆρξαν ἀποτρεπτικές γιά συγγραφή. Πέρασε 16 σχεδόν χρόνια σέ ἐξορίες καί ἄλλα τόσα ζοῦσε σέ κλίμα διωγμοῦ καί μέ τό φάσμα τῆς ἐξορίας. Ἡ ζωή καί ἡ ποιμαντορία του ταυτίζονται κυρίως γιά τόν ἀγῶνα τῆς Ἐκκλησίας κατά τοῦ ἀρειανισμοῦ καί τῶν συνεπειῶν του. Ἔτσι λοιπόν, ἐνώρίς ἐπιδόθηκε στήν συγγραφή, ἀπό τά 25 του περίπου χρόνια, καί τήν συνέχισε μέχρι τά 78. Τά ἀθανασιακά κείμενα λίγες φορές μαρτυροῦν φροντίδα φιλολογική, δεδομένου ὅτι πολλά γράφτηκαν στούς τόπους ἐξορίας του. Συντάχθηκαν μέ βία γιά νά προλάβουν τήν ἐνημέρωση, τήν ἀποτροπή ἐκκλησιαστικῶν ἐνεργειῶν, τήν δικαίωση ἢ τήν καταδίκη γεγονότων καί προσώπων. Ἀδιαμφισβήτητες ἀρετές τοῦ ἀθανασιακοῦ κειμένου εἶναι ἡ ἐνάργεια καί ἡ σαφήνεια τῆς φράσεως, ἡ αἴσθησις τοῦ πραγματικοῦ καί ἡ ἔκφρασις μέσω τοῦ κλίματος τῆς ἐποχῆς, ἡ ἐπιμονή ἀλλά καί ἡ εὐλυγισία στήν σκέψη, ἡ σέ βάθος τῆς ἀληθείας εἴσοδος καί ἡ πειστικότητα...»¹⁶.

¹⁶ Στυλιανοῦ Παπαδοπούλου, *Πατρολογία*, τόμ. Β', Ἀθήνα 2012, σσ. 308-309.